

Asijská fauna v portugalských pramenech 16. století

Když portugalská armáda v srpnu 1415 obsadila marocký přístav Ceuta, začala éra portugalské zámořské expanze. Portugalci jako první Evropané pronikli na hladiny tropických moří a vybudovali na jejich březích stálé obchodní základny (faktorie). S jejich expanzí je spojen jednak obchod s africkým, asijským a americkým zbožím, které do Lisabonu přepravovaly karaky a galeony, a jednak více či méně úspěšná christianizace mimoevropského obyvatelstva. Tyto plavby za obzor však přinesly ještě něco jiného než bohatství a křesťanské konvertity – nový pohled na svět. Ke třem známým kontinentům se přidružil čtvrtý světadíl (Quarta Pars) – Amerika. Plavbou Fernãe de Magalhães (1519–22) došlo k potvrzení Pythagorovy teze o kulatosti Země. Portugalci se však během svých cest také seznámili s odlišnými kulturami a civilizacemi, poznali plodiny, které posléze rozšířili do různých koutů světa, a obdivovali zvířata, o jejichž existenci neměli doposud tušení. V Živě jsme se již seznámili s pohledem portugalských zámořských objevitelů na africkou faunu (2008, 3: 141–144), nyní si přiblížíme jejich poznávání Asie.

Okouzlení Orientem

Plán na dosažení Indie po moři se v Portugalsku objevil již v 15. stol., autorem byl organizátor námořních výprav infant Jindřich Mořeplavec. Jeho cílem ve skutečnosti však nebyla Přední Indie, tedy Indický subkontinent, nýbrž Etiopická či Střední Indie, jež se nalézala ve východní Africe a Arábii (centra obchodu s kořením na svahilském pobřeží a v Ománu). V současnosti známe vedle Přední ještě Zadní Indii, lidé ve středověku si pod pojmem Indie představovali prostor do značné míry splývající s regionem monzunové Asie.

Šlo o oblast daleko za hranicemi křesťanského světa a oplývající bohatstvím a všelijakými pozoruhodnostmi.

S projektem nalezení cesty do skutečné Indie přišel v 80. letech 15. stol. král Jan II., jenž portugalské expanzi vytyčil jednoznačné cíle – zajištění co nejpravděpodobnějších a nejvýnosnějších obchodních kontaktů s Afrikou, christianizaci dostupných mocenských center, potlačení muslimského elementu a navázání styků s Indií. Na expedici Bartolomeua Diasa (1487–88), který se dostal až k Velké rybí řece na východním pobřeží jižní Afriky,

čímž s konečnou platností prokázal, že Afriku lze obeplout z jihu, navázal Vasco da Gama. Ten v r. 1498 (za vlády Manuela I.) dosáhl malého přístavu Kapokate nedaleko obchodního střediska Kalikat na pobřeží Indie, a otevřel tak Indický oceán evropskému politickému i kulturnímu vlivu.

Centrum portugalské moci v Asii vzniklo tedy na Malabarském pobřeží, kde se spojencem stal rádža z Kóčínu. Portugalský nástup se kvůli klesajícím ziskům z obchodu rozhodli zastavit muslimští vládci Egypta a Gudžarátu a hinduistický panovník Kalikatu. Avšak první indický místokrál Francisco de Almeida jejich loďstvu uštědřil v bitvě u Diu drtivou porážku (1509). V následujících letech jeho nástupce, indický guvernér Afonso de Albuquerque, obsadil klíčové přístavy – indickou Gou (1510), malajskou Malakku (1511) a perský Ormuz (1515).

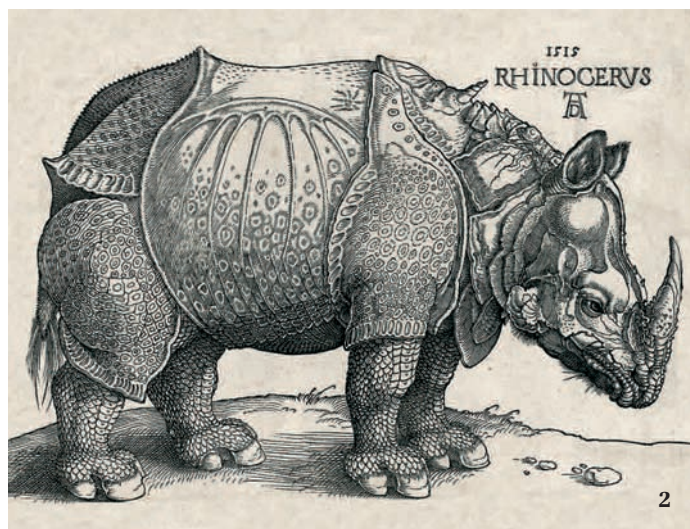
Nosorožec – emblematické zvíře Indie

Kdysi se lidé domnívali, že rohy, které se čas od času prostřednictvím obchodníků dostávaly na evropské trhy, pocházejí od bájných jednorožců, zmiňovaných již v Bibli. Když se pak portugalský objevitelé v Africe a Asii setkali s nosorožci, byli zmateni, tak přece jednorožec nevypadá. Dozvěděli se tedy o novém živočišném druhu. V květnu 1515 přivezla plachetnice z Kóčínu do Lisabonu nosorožce indického, a tato událost vyvolala naprostou senzaci. Šlo o dar Muzaffara II., vládce Gudžarátu v severozápadní Indii, portugalskému guvernérovi Estado da Índia (Indický stát, vlastně Portugalská Indie) Afonsovi de Albuquerque. Guvernér nosorožce i s jeho indickým ošetřovatelem obratem poslal králi Manuelovi I., který se pyšnil rozsáhlým zvěřincem se slony, opicemi, lvy, levharty, antilopami, gazelami, papoušky a dalšími ptáky.

Zástupci exotických druhů dodávali Lisabonu, tehdy rušnému přístavu s asi 65 tisíci obyvatel, spolu s orientálním kořením a africkým zlatem a slonovinou nádech tajemné exotiky. Nosorožec však zaujímal výjimečné místo, takže byl zpodobněn na Belémské věži (Torre de Belém, 1515–21). Jde o první sochařské ztvárnění nosorožce v evropském umění. Kronikáři také zachytili popis tohoto nevšedního zvířete. Např. Gaspar Correia napsal (1556): „Bylo to klidné a nevyšoké zvíře podlouhlého tvaru těla, jeho kůže a končetiny podobné sloním, hlava svou délkou připomínala prasečí a oči byly posazeny vedle čumáku. Nad nozdrami měl krátký a mohutný roh, který byl u špičky užší. Pojídal trávu, slámu a vařenou rýži.“ Další kronikář Damião de Góis se o nosorožcích indických, kteří se díky plátové kůži připomínají brnění jevíli jako takřka nezranitelní, zmiňuje obšírněji (1566–67): „... jsou pokryti pláty jako želva, přičemž na každé straně mají tři, vzájemně oddělené. Další jim pokrývají plece a ještě další záda a stehna. Žijí téměř jako vepř, poněvadž se vyvalují v blátě a kalužích a čvachtají se v něm... Chodí s hlavou tak nízko, že se zdá, že vlečou čumák po zemi. Oči mají takřka na

1 Námořní přeprava zvířat včetně bájného jednorožce na vlámské tapisérii kolem r. 1520

konci čumáku, vedle nozder, mezi nimiž jim vyrůstá roh, který prý má značně příznivé účinky proti jedu. Je dlouhý jeden a půl pídě, má barvu jeleních kopyt, je trochu obrácený nahoru, silný asi jednu píd, na špičce ostrý a tvrdý jako železo.“

Koncem r. 1515 nechal portugalský král odeslat nosorožce jako dar papeži Lvu X. do Říma. Věčné město již předcházejícího roku přivítalo velkolepé poselstvo, jehož součástí bylo i defilé 43 zvířat ze všech koutů světa. Manuel se tím představil jako nejvyšší světský vůdce křesťanského světa. Tento post si nárokoval jako patron vojenských kampaní proti „prokleté muslimské sektě“, jež byly jeho armádami vedeny pod hlavičkou křížové výpravy v severní Africe a v Indickém oceánu. Během mezipřistání v Marseille se na vzácný náklad portugalské plachetnice přišel podívat i francouzský královský pár, ale několik dní nato se koráb za bouře potopil v Tyrhéském moři. Nosorožec však do Říma přesto doputoval (1516), moře vyplavilo jeho tělo a Manuel I. ho nařídil vypracovat. Z vatikánských sbírek ale během let zmizel neznámo kam.

Díky knihtisku se počátkem 16. stol. šířily po Evropě informace týkající se portugalských a španělských objevů v zámoří. Nepřekvapí proto, že o podivuhodném nosorožci věděli zakrátko na celém kontinentě. Nešlo pouze o popisné texty, také o kresby a rytiny. Vedle rytiny od Hanse Burgkmaira st. je nejznámější nepochybně ta, kterou vytvořil Albrecht Dürer. Ačkoli zobrazované zvíře nikdy neviděl, zachytil ho mistrně (obr. 2), zřejmě na základě kresby od německého rodáka z Moravy Valentína Fernandese de Morávia, jenž po r. 1495 působil jako knihtiskař v Lisabonu. Nevyhnul se některým nepřesnostem, jakými jsou např. malý roh na zádech zvířete, pilovité zakončení těla, nepřesný odhad celkových proporcí, příliš mnoho destiček na krku nebo množství skvrn a šupin po celé pokožce. Přesto byl Dürerův dřevoryt používán až do 19. stol. jako podklad pro ilustrace mnoha prací o přírodní historii.

Údiv nad slony

Se slony se Portugalci v Asii setkávali především na Malabarském pobřeží a na Cejlonu (nyní Srí Lanka), kde sloni pomáhali při přenášení těžkých břemen, ale sloužili

i jako válečná zbraň, byť nepřilíš spolehlivá. Mohli se totiž splášt a způsobit katastrofu ve vlastních řadách. K bojovým účelům se afričtí sloni používali již v antickém Římě, proto z povědomí v Evropě nevymizeli ani ve středověku. Přispíval k tomu zvyk panovníků vzájemně se obdarovávat. V r. 797 věnoval arabský chalífa Hárún ar-Rašid slona jménem Aboul-Abbas franskému králi Karlu I. Velikému. Na počátku 13. stol. si římský císař Friedrich II. Honestaufský přivezl slona ze Svaté země. Francouzský král Ludvík IX. Svatý daroval slona anglickému králi Jindřichovi III. Portugalský král Alfons V. pak v r. 1477 poslal další exemplář hraběti z Provence a titulárnímu neapolskému králi Renému (Renatovi) I. z Anjou.

Král Manuel I. vlastnil ve svém zvěřinci několik indických slonů, první se objevil v Lisabonu již v r. 1505. V letech 1510–14 zaslal indický guvernér de Albuquerque další čtyři jedince včetně jejich ošetřovatelů. Mezi nimi byl zřejmě i slavný bílý malabarský slon Anone (též Hano), který se s portugalským poselstvem dostal v r. 1514 až na papežský dvůr do Říma.

Slony v Asii popsal např. lékař Cristóvão da Costa, který se pozastavoval především nad inteligencí a mohutnou tělesnou konstitucí těchto chobotnatců (1578): „Slon je zvíře schopné dodržovat disciplínu a poslušně člověka. Dokáže se naučit všemu, čemu je vyučován... Nacházejí se ve velkém počtu ve Východních Indiích, v Číně, na Cejlonu a v dalších částech Indie a v Etiopii. Je to laskavé zvíře dobořivé povahy, plaché, chápavé a milující... je melancholický a ačkoli se zdá, že je těžkopádný, je schopen ladné chůze.“ Pokračoval jejich popisem: „(Slon) má velkou hlavu, krátký krk a velké široké uši... Oči jsou velmi malé a živé a tlama velká, přičemž jsou v ní pouze dva bílé zuby o délce šesti, sedmi i více píd. Má mohutné a silné nohy se všemi obvyklými klouby, jež nejsou příliš viditelné, poněvadž jeho nohy jsou zaoblené a pokryté silnou a nevzhlednou kůží. Ta pokrývá celé tělo a je drsná a vrásčitá, s tak nízkým počtem krátkých chlupů, že se jeví jako holá. ... a na každé z nich je v dolní části pět malých, silných a jasně tvarovaných prstů a v každém z nich končí nehet, který vypadá jako medaile. Ohon má krátký... a je na něm jen

2 Indický nosorožec na rytině Albrechta Dürera (1515)

3 Rádža přístavu Kóčín na Malabarském pobřeží Indie na slona s ozbrojenci, jak ho zachytil nizozemský obchodník Jan Huyghen van Linschoten (1595)

4 Různí zástupci fauny na titulní straně tisku o Indii bratřanců Daniela a Louise Elzevirů (1658)

5 Portugalští obchodníci přiváželi do Japonska vedle čínského hedvábí a evropských mušket také různá zvířata, jak vidíme na paravánu stylu namban z let 1593–1614. Za autora bývá považován umělec Kamo Domi.

několik velmi krátkých štětín.“ Nakonec se zaměřil na nejčastější činnosti, kterým se sloni věnovali: „... má vynikající paměť, v níž houževnatě uchovává vše, co se naučí. Je poslušen toho, kdo jej vlastní, a snadno rozumí řeči, ve které jej vyučují, především pak té ze země jeho původu. Poslouchá své pány ve všem, co mu přikáže. ... Na každém klu unesou velký náklad, stejně jako (v chobotu) velký trám nebo stěžeň či sud plný vína nebo olivového oleje a jiná těžká břemena, jako jsou děla, která přenášejí z jednoho místa na druhé. Neuchopují náklad kly, nýbrž chobotem, kterým si pomáhají místo rukou... Chovají se přitom tak obezřele a přenášejí břemeno (jde-li o věc, která se může rozbít nebo vysypat) tak spolehlivě, jak je třeba. A jestliže jednou vědí, kam ho mají nosit, není nutné jim vícekrát ukazovat cestu.“

Odkud pocházejí pižmo, ambra, perly a šelak?

Zmíněné živočišné produkty byly ve středověké Evropě vedle koření ceněny jako největší poklady Orientu, avšak nikdo z obyvatel starého kontinentu pořádně nevěděl, jak a odkud se vlastně získávají. Zmatek ohledně jejich původu dokládají výpovědi portugalských cestovatelů a kronikářů. Rozlišit mezi realitou a fikcí bylo tváří v tvář příválu informací nesmírně obtížné. Jejich díla jsou však v některých případech naopak dokladem, jak Portugalci o neznámých skutečnostech postupně díky vlastní zkušenosti a očitému svědectví získávali poměrně spolehlivé a pravdivé zprávy.

Pižmo (též mošus) se používalo při výrobě parfémů a ve farmacii, ale také při

přípravě pokrmů (mělo vést k omládnutí). Jde o sekret ze žlázy kabarů (*Moschus*), jelenům příbuzných kopytníků z centrální a východní Asie (Živa 2013, 3: 139–141). Cestovatel Duarte Barbosa o získávání pižma věděl poměrně dost, když zaznamenal (1516): „Toto pižmo se nalézá ve zvířatech podobných gazelám, která mají kly tak velké jako malí sloni. V kterýchžto zvířatech vzniká tak, že jakési nádory pod jejich břichem a hrudí postupně tvrdnou. Poté, co uzrají, začnou zvířata svrbět a ta se pak drbou o stromy. Tímto způsobem se získává několik zrn mimořádného a pravého pižma. Lovci, kteří tato zvířata chodí s pomocí psů, sítí a dalších pastí lovit... je chytají živá. Přenesou je pak do domu, kam král přikáže, a tam jim i s kůží a se vším zcela vyříznou ty vředy a nechají je usušit.“

Také ambra sloužila při výrobě léků, parfémů a voňavek, i jako afrodiziakum. Je to voňavý výměšek ze střev vorvaňů, který tito kytovci vylučují do moře, na hladině plave a je vyvrhován na břeh. Jestliže v případě původu pižma byl Duarte Barbosa poměrně přesný, tak u ambry tápal (1516): „Na těchto ostrovech se nachází množství kvalitní ambry ve velkých kusech, zčásti bílých, zčásti hnědých a zčásti černých. Ptal jsem se mnohých zdejších Maurů... odkud se získává. Domnívali se, že jde o trus ptáků. Říkají, že na neobydlených ostrovech Maledivského souostroví žijí velcí ptáci, kteří ho zanechávají na pobřežních útesech a skaliskách, kde je vystaven působení vzduchu, slunce a deště, dokud se nedostaví bouře. Ty... pak strhnou většiči či menší kusy (trusu) do moře. Zůstávají na hladině, dokud nejsou vyplaveny na pláž nebo je nepozřou velryby.“ Lékař a přírodovědec židovského původu Garcia de Orta rovněž přispěl k diskusi o vzniku ambry (1563): „Někteří říkali, že jde o velrybí sperma, zatímco jiní, že o trus nějakého mořského živočicha. Další tvrdili, že je to produkt pramene prýštitčího z mořského dna, a toto se zdá nejpravděpodobnější. Avicenna a Serapion

říkají, že vzniká v moři, tak jako houby rostou ze skal a stromů, a že když se moře rozbouří, vyvrhuje kameny a s nimi i ambry... když vanou silné východní větry, dostává se hodně ambry k Sofale a Komorským ostrovům, stejně jako k přístavům Angoche (Angoxe) a Mosambik a k celému tomuto pobřeží. Nechává přitom za sebou Maledivské ostrovy, protože leží na východě. Naopak když foukají západní větry, nalézá se jí více na Maledivách.“

Perly tvořené mořskými perlorodkami se v Asii získávaly především v okolí Bahrajnu a při březích Cejlonu a jižní Indie. Na způsob jejich vzniku (obalování cizího tělesa perletí) lidé přišli až v 18. stol., takže úryvek z Barbosaova díla obsahuje chybné informace (1516): „Perly vznikají v malých ústřicích, z vnějších hladkých a ne tak drsných jako v našich krajích, přičemž vypadají téměř jako slávky. Maurové je nazývají cael a domnívají se, že vznikají

tímto způsobem: v jistých měsících roku, když prší v určité části moře, vystupují ústřice otevřené z vody a zachytávají dešťové kapky... Z těchto kapek, které padají, vznikají zrnka perel.“

Šelak je látka vylučovaná červcem lakovým (*Kerria lacca*), jenž se vyskytuje např. v Indočíně a tuto pryskyřičnou látku používá ve větvích některých stromů k ochraně svých larev. Šelak se využíval v barvířství (zdroj červené barvy) a truhlářství, kde sloužil k lakování. Garcia de Orta, stejně jako mnozí jeho současníci, se domníval, že jde o rostlinný produkt (1563): „Jeden muž, který pobýval v Martabanu (v Barmě)... mi řekl, že lak je ve velkém množství produkovan velkým stromem, jehož listy se podobají listům švestky, a že jej na malých větvích tohoto stromu obdělávají velcí mravenci.“

Tajuplná Čína

Ačkoli Evropané se s Čínou dostali do kontaktu již ve 13. stol. prostřednictvím kupců a misionářů, kteří tehdy v zemi prosadili vznik arcibiskupství (v Pekingu) a 7 biskupství, v důsledku nástupu dynastie Ming v r. 1368 vzájemné styky ustaly a křesťanské diecéze zanikly. Trvalé kontakty mezi Říší středu a Evropou se proto datují od r. 1513, kdy k čínskému ostrůvku Tamau (Lin-ťin) nedaleko Kantonu (dnes Guangzhou) připlul portugalský kapitán Jorge Alvares.

Čína nabízela především hedvábí, porcelán, zlato, síru, pižmo a rebarboru. Snadnější přístup k těmto komoditám mělo Portugalcům zajistit první poselstvo, které tam v letech 1515–21 vedl lékař a botanik Tomé Pires. Počáteční obchodní zájem byl však silně provázán s mocenskými nároky krále Manuela I., což nakonec vedlo k dočasnému uzavření čínského trhu pro portugalské kupce (čínský císař Portugalce pokládal za „barbary z moře“). Situace se změnila v letech 1554–57, kdy se Portugalci uchytili v Macau. Záhy po obchodnících tam začali přicházet misionáři, kteří pronikali do vnitrozemí. Ačkoli

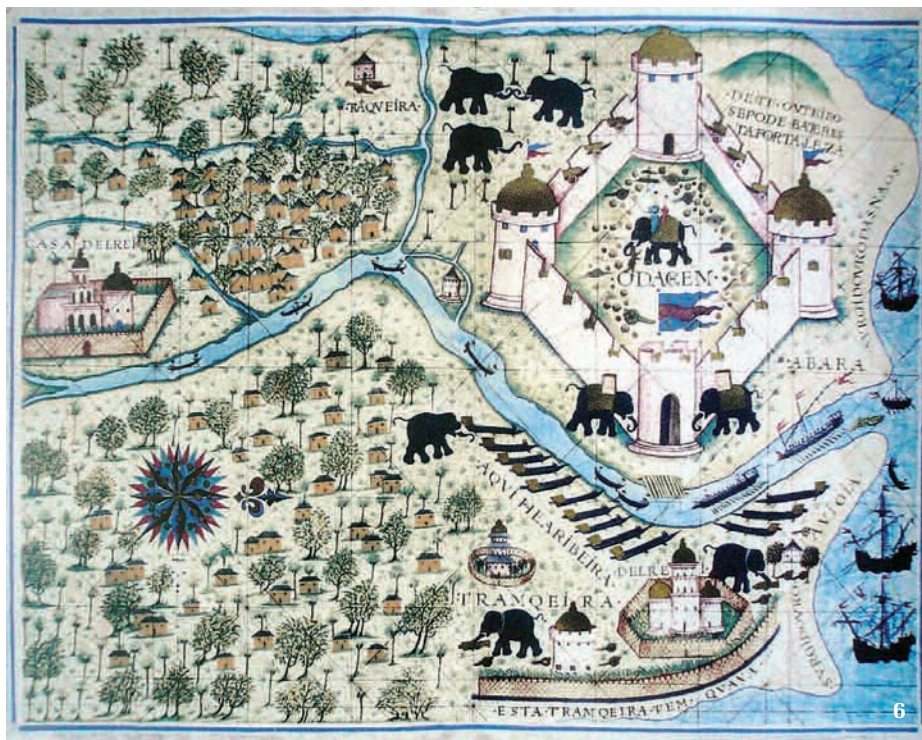
jezuíta André Fernandes působil na Malabarském pobřeží Indie a Čínu osobně zřejmě nikdy nenavštívil, zanechal v dopisech svým bratrům cenné poznatky od obchodníků a jiných misionářů o tamější realitě.

Z čínské fauny ho zaujali především kormoráni, které obyvatelé používali k rybolovu a místy je tomu tak dodnes. Fernandes to zachytil následujícími slovy (1563): „Rybář přinese kormorána v koši k řece... a umístí mu v dolní části kolem krku šňůru takovým způsobem, aby se pták neudusil. Druhý konec šňůry si ponechá v ruce a kormorána vypustí. Ten se potopí do vody a loví ryby, kterými si naplní vole, a pak zase vyplave na hladinu, aby je pozřel. Rybář však kormorána uchopí a zmáčkne mu vole, aby se všechny ryby dostaly ven.“ Podrobněji se o této tradiční variantě rybolovu zmiňuje obchodník Galiete Pereira (1560), jenž pobýval v Číně jako zajatec: „Na této řece jsem viděl způsob rybolovu, který mě zaujal natolik, abych jej nepřesl bez toho, aniž bych ho zaznamenal. Čínský král vlastní na více těchto řekách mnoho lodí plných kormoránů, kteří se rodí, dospívají i umírají uvnitř jakýchsi kurníků a dostávají pravidelně přiděly rýže... V době rybolovu se lodě shromáždí a vytvoří v nepříliš hluboké vodě uzavřený prostor. Poté přicházejí na řadu kormoráni, vybaveni šňůrami kolem volat, kteří se vrhají do vody jedni přes druhé. ... Ti kormoráni, kteří již mají volata plná (ryb), poznají každý svou loď, z níž se vydali do vody, a poté ihned znovu vyrazí rybařit... Pokud popadnou velkou rybu, nesou ji v zobáku napříč... Poté, co přestanou rybařit, jim (rybáři) sejmou šňůry, aby si mohli něco ulovit také pro sebe.“

Překvapení na Molukách a v jejich okolí

Touha dostat se na indonéské Moluky, bájně Ostrovy koření, tedy do produkčního centra hřebíčku, byla mezi Portugalci tak silná, že krátce po dobytí Malakky (1511) na Malajském poloostrově vyslal guvernér de Albuquerque k archipelagu tři lodě vedené Antóniem de Abreu, Franciscem Serrãem a Simãem Afonso Bisagudem. Až na Ternate, hlavní ostrov archipelagu, se v r. 1512 podařilo proniknout pouze Serrãovi. Jeho plachetnice však ztroskotala nedaleko Ceramu a on doplul k cíli na domorodé veslici. V letech 1513–14 přijel na Moluky António Miranda de Azevedo a navázal oficiální styky s místními muslimskými panovníky. Portugalská pozice v regionu byla upevněna po výstavbě pevnosti na Ternate v r. 1522 a vrcholu dosáhla na přelomu 30. a 40. let 16. stol. za působení guvernéra Antónia Galvão. Vděčíme mu současně za kronikářský popis Moluk a okolních ostrovů.

Z místní fauny si povšiml především vačnatců kuskusů rodu *Phalanger* (1539): „Tato zvířata připomínají fretky, ale možná jsou o trochu větší. Jmenují se *çuços*, mají dlouhý ocas, za který se zavěšují na větve stromů, po nichž se nepřetržitě pohybují, a který přitom jednou nebo dvakrát omotají kolem větve. Na břiše mají jakousi kapsu. Pokud rodí, mládě vyrůstá právě zde přisáté ke struku. Jakmile vyroste, matka opět zabřezne. Jedí totéž, co

králíci.“ Kuskusům se věnoval i Gabriel Rebelo (1560): „Na všech ostrovech (v rámci Moluk) existuje mnoho zvířat, kterým (domorodci) říkají *çuços*. Žijí na stromech, jejichž plody se živí. Jejich vzhled je podivný, něco mezi krysou a králíkem. Tělo mají velmi chlupaté a drsné. Mají živé kulaté oči a dlouhý neosrstěný ocas. Mají velikou sílu a páchnou jako lišky... Nedospívají uvnitř břicha jako ostatní zvířata, nýbrž v jakémsi vaku otevřeném směrem dozadu. Otvor do něj nelze zvenku rozpoznat, ale když se otevře rukou, zjistí se, že vak zevnitř zaujímá velkou část těla a je celý holý. Ve středu této kapsy je drobný struk, skrze něj je kojeno mládě. Tam roste, dokud zcela nedospěje, přičemž vždy je pouze jedno. Navrací se tam jako do hnízda, dokud ho matka neodstaví... Mládě se vždy nalézá uvnitř vaku, aniž by vypadlo.“ Jde o jednu z prvních evropských popisů starodávné skupiny vačnatců, kteří na Moluckých ostrovech představují zajímavý zoogeografický příklad australské fauny v přechodné oblasti mezi asijskou (orientální nebo indomalajskou) a australskou oblastí (Wallacea).

Nakonec stojí za zmínku mimořádně barevní ptáci – rajky, které byly právě pro své opeření nazývány vedle brazilských papoušků „ptáky z Ráje“ (jde sice rovněž o příklad australské a nikoli asijské fauny, ale vyskytují se i na ostrovech Aru patřících k indonéským Molukám). Nabal-zamovaní jedinci byli dopravováni do Evropy. Poněvadž jim byly odstraňovány nohy, aby se o ně nepoškodilo vzácné peří, začali se lidé domnívat, že rajky létají ve vzduchu nepřetržitě a nepotřebují usednout na pevnou zem. Výše jmenovaný T. Pires uvádí další záhadu, která s nimi byla spojena (1512–15): „Z ostrovů, které se nazývají Aru, pocházejí ptáci, jimž se říká božští ptáci. (Domorodci) říkají, že přicházejí z nebe, protože nenalezli místo, kde se líhnou. Z nich (z jejich peří) Turci a Peršané vyrábějí chocholy. K tomuto účelu jsou vhodné.“

6 Sloni na portugalské mapě pevnosti v sumaterském Aceh od Lopa Homema a Pedra a Jorge Reinela (1519–22). Všechny obr. z archivu autora

Co poznali Portugalci?

Portugalští mořeplavci se v průběhu 16. a 17. stol. díky poměrně rozsáhlému prostoru, který navštívili a prozkoumali, seznámili s různými představiteli asijské fauny. Získané poznatky přivezli do Evropy, kde se s nimi obeznámili vzdělanci a poté i běžná populace. Díky tomu padla řada mýtů, tradovaných ze středověkých bestiářů nebo již od dob antiky. Tvrdilo se např., že se sloni dožívají až 300 let a jsou schopni porodit za svůj život pouze jediné mládě. Někteří zase byli ochotni věřit v existenci krokodýlů se dvěma hlavami. Zámorské objevy tak mají nezastupitelné místo v rozvoji moderní zoologie.

Na rozdíl od pevniny byla možnost poznat hlubiny moří dlouho značně omezená, a proto se legendy o mořských hadech, obrovitých rybách a jiných nestvůrách udržovaly déle. Jezuíta A. Fernandes se v r. 1563 zmiňuje o mohutné rybě, jež údajně jednu portugalskou plachetnici v Indickém oceánu „... sevřela zepředu i zezadu, a přesto jí ještě velká část těla zbývala. Plavidlu hrozilo velké nebezpečí potopení.“ Koráb byl zázračně zachráněn „knězem s komží a štolou“, který „říkal svatá slova a lil do vln svícenou vodu s přáním, aby byla loď uvolněna, což se nakonec stalo.“

Ačkoli je nepochybné, že Portugalci 16. a 17. stol. nahlíželi na zvířata především jako na předměty ekonomického zhodnocení a oceňovali je ve vztahu k užitné hodnotě, přispěli nemalou měrou k jejich poznání. Zaznamenávali jejich podobu do kronik, deníků a dopisů, nebo je rovnou přiváželi do své vlasti. Přítomnost zvířat v Evropě pak podnítila zájem o bližší zkoumání.

Seznam literatury uveden na webu Živý.